

Mekân, Hafıza ve Göç Perspektifinden

Sedat Doğan,
Erciyes Üniversitesi
Felsefe Bölümü
**Mekân-Bağımlı Bir
Kavram Olarak Gençlik**

Faruk Karaaslan,
Erciyes Üniversitesi,
Sosyoloji Bölümü
Modern Kentlerde Gençliğin Hafıza Yitimi

Yusuf Adıgüzel,
İstanbul Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü
**Bir Umut Yolculuğu Olarak Göç ve Yeni
Mekânda Gençlerin Karşılaştığı Sorunlar**

Köksal Alver,
Selçuk Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü
**Üniversite Gençliği ve Mekân:
Sosyalleşme Pratikleri**

GENÇLİK, KENT ve GÖÇ

Mekân, Hafıza ve Göç Perspektifinden
GENÇLİK, KENT ve GÖÇ

GENÇLİK, KENT ve GÖÇ

GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
ADINA SAHİBİ | Owner

EDİTÖRLER | Editors

YAYIN TÜRÜ | Publication Type

BASKI | Print

YÖNETİM YERİ | Place of Directors

EĞİTİM, KÜLTÜR VE ARAŞTIRMA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Murat Şentürk
Ömer Miraç Yaman

Kitap

SEMİH OFSET

Büyük Sanayi 1: cadde 627. sokak
No: 26 İskitler/Altındağ
Tel: 0312 341 4075
Fax: 0312 341 9898
info@semihofset.com.tr
www.semihofset.com.tr

Gençlik ve Spor Bakanlığı
Eğitim, Kültür ve Araştırma Gn. Md.
Örnek Mahallesi Oruç Reis Caddesi No:13
Altındağ / Ankara
Tel: 90 312 596 67 00
Faks: 90 312 596 67 99

ISBN: 978-605-4858-20-0

Yayın No: 93

Sevgili Gençler;

Küreselleşen dünyada yaşanan toplumsal değişimin etkileri hayatımızın her alanında hisedilmektedir. Son yıllarda bağımlılık, gönüllülük, kent, göç ve iletişim başlıkları altında yapılan çalışmaların gençlikle ilişkisini gösteren araştırmaların sayısı artış göstermektedir.

Bakanlığımız tarafında sizlere sunulan ve gençlik hakkında akademik araştırma içeren; "Gençlik ve Bağımlılık", "Gençlik ve Gönüllülük", "Gençlik, İletişim ve Sosyal Medya" ile "Gençlik, Kent ve Göç" adlı eserlerde bilgi birikiminizi arttırmanız, toplumsal değişim ve dönüşümler bağlamında yeni fikirler ve öneriler geliştirmeniz hedeflenmiştir.

Keyifli okumalar....

Gençlik ve Spor Bakanlığı

İÇİNDEKİLER

12

Sedat Doğan
Mekân-Bağımlı Bir Kavram Olarak Gençlik

46

Faruk Karaaslan
Modern Kentlerde Gençliğin Hafıza Yitimi

81

Yusuf Adıgüzel
Bir umut Yolculuğu Olarak Göç ve Yeni Mekânda Gençlerin Karşılaştığı Sorunlar

118

Murat Şentürk
Dışarıda ve Dışında Olmak Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri

152

Köksal Alver
Üniversite Gençliği ve Mekân: Sosyalleşme Pratikleri

Önsöz

Kent ve kentsel mekânlar günümüzde giderek daha önemli hâle geliyor. Bu sadece, kentsel nüfusun artmasıyla ilgili bir süreç değil. Kentlerin yapısal olarak değişim yaşadığı bir dönemdeyiz aynı zamanda. Dünyadaki birçok kent gibi Türkiye'deki kentler de bundan azade değil. Bu yapısal değişimin en çok etkilediği/ etkileyeceği toplumsal grupların başında ise çocuklar, gençler ve yaşlılar geliyor. Kategorik olarak iktisadi sistemden görece uzak olan bu gruplar, genelde kentsel hayatın edilgenleri olarak kabul edilmektedir. Son dönemlerde bu edilgenliği ortadan kaldırmaya yönelik bu gruplar için açık, yarı açık ya da kapalı mekânların çeşitli aktörlerce tasarlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu girişimlerin söz konusu gruplarla kent ve mekân ilişkisini kurmak bağlamında çeşitli yararlar ürettiği görülse bile meseleyi bütünsel olarak kavramadan yapılan geçici müdahaleler olarak tanımlamak mümkündür.

Plansız gelişen ya da planları tadil edilerek uygulanan müdahalelerle oluşan Türkiye kentlerini yakından meşgul eden kentsel dönüşüm meselesi dışında kentle ve kentsel mekânla ilgili birçok sürecin var olduğunun görülmesi gerekir. 19. yüzyıldan beri hızla değişen mimari anlayışımız, mekânların korunmasında uyguladığımız yanlış politikalar, bu tarihten bu yana kentlerimizin yaşadığı göç, kent ekonomilerindeki değişimler vb. süreçler Türkiye kentlerindeki sorunları ve mekânsal gelişmeleri anlamayı zorlaştırmaktadır. Bahsedilen toplumsal grupların yaşadığı sorunlar dikkate alındığında ise problemleri çözmeye yönelik önerilerin geliştirilmesi giderek güçleşmektedir. Bununla birlikte farklı boyutlarıyla meselenin araştırılması ve tartışılması kent ve kentsel mekân politikalarının önünün açılmasına imkan verebilecektir. Bu çerçevede kenti ve kentsel mekânı giderek daha fazla kullanacak olan gençlerin mekânla ilişkisinin ele alınmasına ihtiyaç olduğu açıktır. Her ne kadar bu konuda bazı çalışmalar olsa da henüz yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Gençlik ve kent, mekân ilişkisi bağlamındaki en önemli konuların başında göç, toplumsal hafıza, mekân kullanımı vb. boyutlar öne çıkmaktadır. Bahsedildiği üzere hemen her kentinde göç olgusuyla karşılaşılacak Türkiye'de, göç sürecinin en fazla etkilediği grubu gençler oluşturmaktadır. Diğer taraftan

hızlı ve farklı bir modernleşme süreci yaşayan kentlerimizdeki mekânsal birikimlerin korunamadığı ve/veya yanlış korunduğu dikkate alınır ise mekânlar ve toplumsal hafıza ilişkisinin de gençlik açısından önemli olduğu görülebilecektir. Yaklaşık 8 yıl önce, Türkiye'nin her şehrinde bir üniversitenin kurulması ile bütün şehirlerin demografisinde, ekonomisinde ve sosyolojisinde üniversite öğrencilerinin merkezi bir yer tutmaya başladığı söylenebilir. Bu merkezi önemin, gençler ve kent bağlamında ele alınması giderek zaruri bir hâle gelmektedir. Bununla birlikte birçok şehirde, gerek il gerekse ilçe belediyelerinin, gençlerle ilgili bazı mekânsal düzenlemelere gittiği ve yeni mekânlar inşa ettiği görülmektedir. Gençlere yönelik, onların kullanımına özel mekânların var olması, gençlerin sosyalleşmesine önemli katkıda bulunurken kent ve kentsel mekânla ilişkilerini hangi ölçülerde iyileştirdiği üzerinde durulması gereken bir diğer konuyu oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin gençler için yapacağı mekânsal uygulamaların ve kentsel müdahalelerin de ele alınması gerektiği söylenebilir. Bu konular gençlik ve kent, mekân ilişkisinin çeşitli bağlanlarda tartışılmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Elinizdeki bu çalışma kent ve gençlik konusunu mekân, mekân kullanımı, hafıza ve göç perspektifinden ele almaktadır. Kent ve kentsel mekân sadece bir kategori olarak gençlerin değil tüm toplumsal grupların gündelik hayatının en önemli bileşenlerinden biri hâline gelmiştir. Türkiye'de kentsel mekânlarda hızlı bir değişimin yaşandığı bugünlerde gençlerin göçle şekillenen kentleşme süreçlerindeki konumunun, mekândaki değişimlerle gençliğin toplumsal hafızası arasındaki ilişkinin ve mekân kullanım pratiklerinin değerlendirilmesi yaşanan sorunlara çözüm üretmede elverişli olanaklar sağlayabilecektir. Gündelik siyasal tartışmaların pek uzağına düşemeyen kent ve mekân tartışmalarında, belki de kenti ve mekânı en sık kullanması gerektiği düşünülen/umulan gençliğin ihmal edilen toplumsal grupların başında geldiğini söylemek mümkün. Bu çalışma mekân, kent ve gençlik ilişkisinin ele alınmasında hissedilen eksikliğe tüm sınırlılıklara rağmen küçük de olsa bir katkı sağlamak amacıyla hazırlandı.

Kitabın tasarımını yaparken kavramsal bir tartışmayla başlamak istedik. Gençlik ve mekân ilişkisini, gençlik çalışmalarının gelişimi içerisinde kavramsal bir tartışma içinde ele alan bir bölümün

varlığı, sonraki makaleleri anlamlandırmakta belli ölçülerde işe yarayabileceği gibi, yeni teorik tartışmalara da uç vermek açısından önemli. *Mekân-Bağımlı Bir Kavram Olarak Gençlik* başlıklı makalesinde Sedat Doğan, hem gündelik dilde hem de akademik çalışmalarda ve kamu politikalarında kullanılan gençlik kavramının kökenlerini tespit etmeye çalışırken kavramla ilgili tartışmalarda mekânın nasıl konumlandığını değerlendirmektedir. *Gençlik kategorisi, gençlik kavramı ve gençlik fenomeni* arasında bir ayırım yapan Doğan, gençliğin kategorileştirilmesinin ya da gençlik kavramının kategorik bir şekilde ele alınmasının mekân ve mekânsal ilişkilerin analize dahil edilmemesine yol açtığını ileri sürmektedir. Bu nedenle mekân-bağımsız gençlik kategorisinin tartışmaya açılması gerektiğini, gençliğin mekân-bağımlı bir kavram olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kavramsal izleği gençliğin mekân ile kurduğu ilişkide hafızanın konumuyla devam ettirmek gerektiği açıktı. Gerek kuşaklar arası ilişkilerin değerlendirildiği çalışmalarda gerekse gençlerin kentle, mekânla kurdukları irtibatın değerlendirilmesinde kentlerdeki hızlı değişimlerin yarattığı unutma biçimleri, gençliğin toplumsal hafızasında mekân bağlamını önemli kılmaktadır. Faruk Karaarslan, *Modern Kentlerde Gençliğin Hafıza Yitimi* başlıklı makalesinde modern kentlerde zaman ve mekân tartışmasını yürüterek bu ekseninde toplumsal unutma ve hatırlama biçimlerini ele almaktadır. Gençliğin hangi toplumsal koşullarda kent ve mekânla karşılaştığını, bu karşılaşmanın gençlerde kimlik, aidiyet ve toplumsal hafızanın oluşum sürecindeki konumunu hem kuramsal tartışmalar hem de örnekler üzerinden değerlendirmektedir. Karaarslan özellikle mekânsal müdahalelerde mekânın hafıza ve kimlik taşıyışı bir unsur olduğunun dikkate alınması gerektiğini ve gençlerin hafıza, kimlik aidiyet oluşumlarının zayıflatmak yerine güçlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır.

Gençlerin kimlik ve aidiyet oluşumlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de nüfus hareketleridir. Gerek iç gerekse dış göçün etkilediği en önemli toplumsal grupların başında gençler gelmektedir. *Bir Umut Yolculuğu Olarak Göç ve Yeni Mekânda Gençlerin Karşılaştığı Sorunlar* başlıklı makalesinde Yusuf Adıgüzel, göç süreçlerinin temel dinamiklerini ele alarak gençlerin göç sonra-

sında yaşadığı sorunları ayrıntılarıyla ele almaktadır. Bu çerçevede her iki göç tipinin de genel olarak göçmenler için yoksulluk, kentte tutunma vb. çeşitli problemleri beraberinde getirdiği için belirtilirken özellikle göçün mağduru olan gençlerin yeni mekânda yaşadıkları yoksulluk, kimlik, dil, aidiyet, eğitim vb. sorunların değerlendirildiği makalede çözüm önerilerine de yer verilmektedir.

Yoğun göçlerle birlikte hâlihazırda var olan yoksulluk, hem ölçek hem de nitelik açısından farklılaşmaya başlamaktadır. Göçün en önemli nedenlerinden birinin iktisadi yetersizlikler olduğu dikkate alınırsa özellikle iş, istihdam ve ekonomik faydalar için kente yeni gelenlerin maddi yoksulluklar içinde olduğu görülebilir. İster ailesiyle birlikte göç deneyimini yaşamış olsun isterse göç ettiği yeni kentte doğmuş olsun, gençlerin önemli bir kısmı yoksullukla karşı karşıya kalabilmektedir. Modern iktisadi sistemdeki yapısal değişimler, kentsel arazinin yetersiz hâle gelmesiyle birlikte yaşanan konut ve yerleşme problemleri, çalışma biçimindeki dönüşümler, nüfusun yoğunlaşması vb. faktörler yeni yoksulluk biçimlerinin kentlerde var olmasına yol açmaktadır. Bu süreci daha olumsuz bir biçimde yaşayanlar genellikle, çocuklar, gençler ve kadınlar olmaktadır. Gençler aileler ya da doğrudan kendileri için önemli bir konuma sahiptir. Bir taraftan yoksulluğun etkisini azaltmak noktasında üstlenebileceği misyonlar vardır, diğer taraftan bu misyonları üstlenmediğinde ailesini de kendisini de sıkıntıya sokabilecek adımlar atabilme potansiyeline sahiptir. Yoksul gençlerin bu kritik pozisyonunda mekân ve mekânsal ilişkilerin de belirleyici unsurlardan olduğunu vurgulamak gerekiyor. Murat Şentürk, söz konusu öneminden ötürü, *Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri* başlıklı çalışmada yoksul gençlerin, mekânlardan koptuğunu ve giderek nasıl mekânsızlaştığını ele almakta, mevcut kentsel müdahaleleri değerlendirerek gençlere yönelik kentsel müdahalelerin hangi ilkeler etrafında yürütülebileceğine dair öneriler geliştirmeye çalışmaktadır.

Kentin yeni misafirlerinin arasında özellikle yurt içinden gelen üniversite öğrencileri de yer almaktadır. Türkiye'nin her ilinde en az bir üniversitenin olduğu dikkate alınırsa önemli bir öğrenci hareketliliğinden söz etmek mümkün olacaktır. Her ne kadar birçok üniversite bulunduğu ilden de öğrenci alsa da dışarıdan

gelen öğrenci sayısı önemlidir. İster dışarıdan gelsin isterse yaşadığı ilde üniversite okuyan gençler olsun, üniversite ve üniversite eğitimi sırasında öğrencileri çevreleyen çok sayıda mekân bulunmaktadır. Köksal Alver'in Üniversite Gençliği ve Mekân: Sosyalleşme Pratikleri başlıklı makalesinde evden yurda, okuldan kütüphaneye, kantinden yemekhaneye kadar gençlerin kullandığı birçok mekânı hem kendine özgü bir dille tanıtmakta ve açıklamakta hem de bu mekânlardaki üniversite öğrencilerinin sosyalleşme pratiklerini değerlendirmektedir. Alver makalesinde adeta üniversite öğrencilerinin mekânla olan ilişkilerinin hangi bağlamlarda ve temalarda ele alınabileceğini özetliyor. Bu açıdan makalenin mekân çalışmalarına önemli bir katkı olduğunu belirtmek gerekiyor.

Her çalışma şüphesiz birçok kişinin emeğiyle oluşur. Bütün isimleri burada zikretmeyeceğiz. Sınırlı zamana rağmen bu çalışmaya katkı veren tüm yazar dostlarımıza özel bir teşekkür borçluyuz. Bu çalışmanın kent, mekân ve gençlik ilişkisinin/bağlamının anlaşılmasına mütevazî bir katkı olmasını diliyoruz.

Murat Şentürk
Ömer Miraç Yaman
22 Nisan 2015
Üsküdar, İstanbul

Katkıda Bulunanlar

Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel

1 995 yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayıncılık Bölümünden mezun oldu. Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalında "Kültür Endüstrisi ve Kitle Toplumunun Açmazları" tezi ile 1998 yılında yüksek lisansını, "Kimliğin Korunmasında ve Üretilmesinde Türk Derneklerinin Rolü: Almanya/Köln Örneği" tezi ile 2004 yılında doktorasını tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Adıgüzel, Avrupa'daki Türkler, göç, mültecilik, iletişim, kent, kültür, STK'lar ve hemşeri dernekleri üzerinde akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Köksal Alver

1 970 yılında Erzurum/Narman'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Hâlen Konya Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. Akademik çalışmalarının yanı sıra edebiyatla uğraşmakta ve öykü yazmaktadır. İlgî alanları arasında öncelikle edebiyat sosyolojisi, kültür sosyolojisi, kent ve mekân sosyolojisi, toplumsal tipler yer almaktadır. Yedi İklim, Hece, Heceöykü dergilerinde öykü ve deneme yayınladı. Mahalle Mektebi dergisinde yazıyor. Sosyoloji Divanı dergisinin editörüdür. Kitapları: Saklı Yara (öykü, 2004); Edebiyat Sosyolojisi (Edisyon, 2004); Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri (Edisyon, 2004); Kültür Sosyolojisi (Edisyon, 2007); Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler (İnceleme, 2007); Çevgen (Öykü, 2011); Kent Sosyolojisi (Edisyon, 2012); Sosyoloji Okumaları Kılavuzu (İnceleme, 2012); Mahalle: Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi (İnceleme, 2013).

Sedat Doğan

2010 yılında Marmara Üniversitesi Matematik Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. 2014 yılında "Tanzimat Dönemi Türk Düşüncesinde Hürriyet Anlayışı" başlıklı tez ile İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde yüksek lisansını tamamladı. Doktora çalışmalarına yine aynı bölümde devam etmektedir. 2012 yılından itibaren Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışan Doğan'ın çalışma alanları arasında kavramlar tarihi, siyaset felsefesi, düşünce tarihi, düşünce tarihi araştırmalarında yöntem ve sekülerleşme konuları yer almaktadır.

Doç. Dr. Faruk Karaarslan

1985 yılında Konya'da doğdu. Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde tamamlayan Karaarslan, 2010 yılında "Entelektüelliğe Eleştirel Bir Yaklaşım: Aliya İzzetbegoviç" adlı yüksek lisans çalışmasını ve 2014 yılında "Modern Dünyada Toplumsal Hafıza ve Dönüşümü" adlı doktora çalışmasını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. Mahmut Hakkı Akın ile birlikte Özgürlük Mücadelecisi ve İslam Düşünürü Aliya İzzetbegoviç adlı bir kitabı bulunan Karaarslan hâlen Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Doç. Dr. Murat Şentürk

1982 yılında İstanbul/Üsküdar'da doğdu. Lisans eğitimini 2004'te İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde, yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde "Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat Örnekleri" adlı çalışmasıyla 2008 yılında tamamladı. Yine aynı bölümde "Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul" başlıklı teziyle doktora çalışmasını 2011 yılında bitirdi. Hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Şentürk'ün ilgi alanları arasında kentsel müdahaleler, kent ve siyaset, kentsel dönüşüm, konut, yoksulluk, medya ve iş yer almaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Miraç Yaman

Ömer Miraç YAMAN İstanbul'da doğdu. 1999 yılında Yunus Emre Süper Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2003 yılında, Yüksek Lisans eğitimini ise Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2007 yılında tamamladı. Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Doktora eğitimine 2008 yılında başladı ve 2012 yılında tamamladı. 2009 ila 2014 yılları arasında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapan Yaman, halen İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir. 2010 yılında "Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010" ve 2013 yılında "Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri İstanbul'da 'Apaçi' Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma" adlı çalışmaları yayınlanmış olan Yaman'ın; Gençlik, Madde Bağımlılığı, Göç, Kentleşme, Aile, Alt kültür, Sosyal Hizmet Uygulamaları konularında makaleleri ve kitapları bulunmaktadır.